

BAITURSYNULY
UNIVERSITY

«АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫ
АТЫНДАҒЫ ҚОСТАНАЙ ӨңІРЛІК
УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

ҚМПИ ЖАРШЫСЫ

КӨПСАЛАЛЫ
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ
МНОГОПРОФИЛЬНЫЙ
НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

№ 4
2024

ISSN 2310-3353

PUBLISHINGS
K S P I

Қ М П И
ЖАРШЫСЫ

ВЕСТНИК
К Г П И

2024 ж., қазан, №4 (76)
Журнал 2005 ж. қаңтардан бастап шығады
Жылына төрт рет шығады

Құрылтайшы: Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті

Бас редактор: Қуанышбаев С. Б., география ғылымдарының докторы, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы ҚӨУ, Қазақстан.

Бас редактордың орынбасары: Жарлығасов Ж.Б., ауыл шаруашылығы ғылымдарының кандидаты, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы ҚӨУ, Қазақстан.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ

Әлімбаев А.Е., философия докторы (PhD), А.Қ. Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институты, Қазақстан.

Емин Атасой, PhD докторы, Улудаг университеті, Бурса қ., Түркия.

Зоя Микниене, докторы, (PhD) Литва денсаулық туралы ғылым университеті, Каунас қ., Литва Республикасы.

Качев Д.А., философия ғылымдарының кандидаты, тарих магистрі, «Челябі мемлекеттік университеті» ЖББ ФМБББМ Қостанай филиалы, Қазақстан.

Ксембаева С.К., педагогика ғылымдарының кандидаты, «Торайғыров университеті» КЕАҚ, Қазақстан.

Лина Анастасова, элеуметтану ғылымдарының докторы, Бургас еркін университеті, Бургас қ., Болгария.

Медетов Н.А., физика-математика ғылымдарының докторы, «Ш. Уалиханов атындағы Көкшетау университеті» КЕАҚ, Қазақстан.

Мишулина О.В., экономика ғылымдарының докторы, «Челябі мемлекеттік университеті» ЖББ ФМБББМ Қостанай филиалы, Қазақстан.

Соловьев С.А., биология ғылымдарының докторы, Новосібір мемлекеттік экономика және басқару университеті, Ресей.

Скороходов Д.М., техника ғылымдарының кандидаты, «Ресей мемлекеттік аграрлық университеті – К.А. Тимирязев атындағы Мәскеу ауыл шаруашылық академиясы» ЖББ ФМБББМ, Ресей.

Сычева И.Н., ауыл шаруашылығы ғылымдарының кандидаты, «Ресей мемлекеттік аграрлық университеті – К.А. Тимирязев атындағы Мәскеу ауыл шаруашылық академиясы» ЖББ ФМБББМ, Ресей.

Ташев А.Н., экология бойынша биология ғылымдарының кандидаты, орман шаруашылығы университеті, София қ., Болгария.

Уразбоев Г.У., физика-математика ғылымдарының докторы, Ургенч мемлекеттік университеті, Өзбекстан.

Тіркеу туралы куәлік №5452-Ж
Қазақстан Республикасының ақпарат министрлігімен 17.09.2004 берілген.
Мерзімді баспа басылымын қайта есепке алу 07.11.2023 ж.
Жазылу бойынша индексі 74081

Редакцияның мекен-жайы:
110000, Қостанай қ., Байтұрсынұлы к., 47
(Редакциялық-баспа бөлімі)
Тел.: 8(7142) 51-11-76

© Ахмет Байтұрсынұлы атындағы
Қостанай өңірлік университеті

№4 (76), октябрь 2024 г.
Издается с января 2005 года
Выходит 4 раза в год

Учредитель: *Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы*

Главный редактор: *Қуанышбаев С.Б.*, доктор географических наук, КРУ имени Ахмет Байтұрсынұлы, Казахстан.

Заместитель главного редактора: *Жарлығасов Ж.Б.*, кандидат сельскохозяйственных наук, КРУ имени Ахмет Байтұрсынұлы, Казахстан.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Алимбаев А.Е., доктор философии (PhD), Евразийский гуманитарный институт имени А.К.Кусаинова, Казахстан.

Емин Атасой, доктор PhD, Университет Улудаг, г. Бурса, Турция.

Зоя Микниене, доктор (PhD), Литовский университет наук здоровья, г. Каунас, Республика Литва.

Качеев Д.А., кандидат философских наук, магистр истории, Костанайский филиал ФГБОУ ВО «ЧелГУ», Казахстан.

Ксембаева С.К., кандидат педагогических наук, НАО «Торайгыров университет», Казахстан.

Лина Анастасова, доктор социологии, Бургасский свободный университет, г. Бургас, Болгария.

Медетов Н.А., доктор физико-математических наук, НАО «Кокшетауский университет им. Ш.Уалиханова», Казахстан.

Мишулина О.В., доктор экономических наук, Костанайский филиал ФГБОУ ВО «ЧелГУ», Казахстан.

Соловьев С.А., доктор биологических наук, Новосибирский государственный университет экономики и управления, Россия.

Скорыходов Д.М., кандидат технических наук, ФГБОУ ВО РГАУ-МСХА имени К.А. Тимирязева, Россия.

Сычева И.Н., кандидат сельскохозяйственных наук, ФГБОУ ВО РГАУ-МСХА имени К.А. Тимирязева, Россия.

Ташев А.Н., кандидат биологических наук по экологии, Лесотехнический университет, г. София, Болгария.

Уразбоев Г.У., доктор физико-математических наук, Ургенчский государственный университет, Узбекистан.

Свидетельство о регистрации № 5452-Ж
выдано Министерством информации Республики Казахстан 17.09.2004 г.
Переучёт периодического печатного издания 07.11.2023 г.
Подписной индекс 74081

Адрес редакции:

110000, г. Костанай, ул. Байтұрсынова, 47
(Редакционно-издательский отдел)
Тел.: 8(7142) 51-11-76

родной брат», религия, язык, менталитет, душа-неживая, бытие, разум, сознание – часто переплетаются в одном русле и дополняют друг друга.

Ключевые слова: истина, Ибрай, Шакарим, анализ, созвучие.

OSPANULY, S., MYRZAGALIYEVA, K.

THE HARMONY OF THE GREAT ONES WHO SEEK THE PATH OF TRUTH

The poems of Ybyrai Altynsarin and (1841-1889) Shakarim Kudaiberdiuly (1858-1931) about science and education (Ybyrai: "we are all children of one person", Shakarim: "if you think about it, all of humanity is a blood brother", religion, language, mentality, soul-inanimate, existence, reason, and consciousness frequently intertwine and complement one another, flowing along a common course.

Key words: truth, Ybyrai, Shakarim, analysis, harmony.

Авторлар туралы мәліметтер:

Оспанұлы Серікбай – Ы. Алтынсариннің Қостанай облыстық мемориалдық мұражайының ғылыми қызметкері, профессор, Қостанай қ., Қазақстан Республикасы.

Мырзағалиева Күлзада – ф.ғ.к., тіл және әдебиет теория кафедрасы, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университі, Қостанай қ., Қазақстан Республикасы.

Оспанұлы Серікбай – научный сотрудник Костанайского областного мемориального музея И. Алтынсарина, профессор, г. Костанай, Республика Казахстан.

Мырзағалиева Күлзада – к.ф.н., кафедра теории языков и литературы, Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы, г. Костанай, Республика Казахстан.

Ospanuly Serikbay – Researcher at the Y.Altynsarin Kostanay Regional Memorial Museum, Professor, Kostanay, Republic of Kazakhstan.

Myrzagaliyeva Kulzada – Candidate of Philological Sciences, Department of Language Theory and Literature, Akhmet Baitursynuly Kostanay Regional University, Kostanay, Republic of Kazakhstan.

ӘӨЖ 16.215

Шолпанбаева, Г.А.,

педагогика ғылымдарының магистрі,
филология және практикалық лингвистика
кафедрасының аға оқытушысы,
Ахмет Байтұрсынұлы атындағы
Қостанай өңірлік университеті,
Қостанай қ., Қазақстан Республикасы

Минних, И.,

бВ02303 – Шетел филологиясы ББ
1-курс студенті,
Ахмет Байтұрсынұлы атындағы
Қостанай өңірлік университеті,
Қостанай қ., Қазақстан Республикасы

ӘЛ-ФАРАБИ ЕҢБЕКТЕРІН ЗЕРТТЕУДІҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Түйін

Мақалада Әл-Фараби еңбектерінің прагматикалық ерекшеліктері, «тұлға» терминін автор қолданысындағы маңызы қолданылған. Әл-Фараби еңбектері сан түрлі ғылым салаларында, астрономия, физика, әдебиеттану, география және т.б. кеңінен зерттелгенімен, тілдік ерекшелігі мен стиль тұрғысынан тым аз айтылған. Көптеген адамдар оның идеяларын зерттесе де, оның сөздерді қалай қолданғаны және шығармаларын жазғаны туралы көп айта бермейді. Мақалада Әл-Фараби таңдаған сөздердің неліктен ма-

ңызды екені және олардың бүгінгі күні қалай қолданылып жүргені қарастырылады. Сондай-ақ оның жазу тәсілі оның негізгі идеяларын түсінуге қалай көмектесетінін зерттейді. Автор Әл-Фарабидің өз ойын анық көрсету үшін басқа ғалымдардың пікіріне сүйене отырып, әртүрлі стильдер мен әдістерді қалай қолданғанын зерттейді

***Түйінді сөздер:** прагматика, трактат, категория, прагмастилистикалық аспект, автор, ерекшелік, стиль.*

1 Кіріспе

1930 жылдары семиотиканың негізін салушы Ч.Моррис прагматика және оның тілмен байланысы туралы айтты. «Прагматика» сөзі көп қолданылғанымен, ол әртүрлі адамдарға әртүрлі мағына береді. Т.В.Булыгина «Языковая деятельность в аспекте лингвистической прагматики» еңбегінде: «Прагматика является одним из тех слов, которые создают впечатление, что их содержание определено, хотя это не соответствует практике их употребления. На самом деле прагматика представляет собой область лингвистических исследований без каких-либо четких границ. Прагматика как аспект изучения вообще пронизывает все уровни языка», – деген пікір айтты. Тіл мәселесіне келсек, екі зерттеуші М.Салқынбаев пен А.Әбдірасылқызы Әл-Фарабидің сөздерді қолдану тәсілін зерттеп, оның стилін тереңірек түсінуге тырысты. Дегенмен, Әл-Фараби еңбегінің прагматикамен байланысы туралы көп адам жазған жоқ, бұл тілді іс-әрекетте қалай қолданатынымызды және әртүрлі жағдайларда оның нені білдіретінін түсінуді білдіретін үлкен сөз. [2; 333].

2 Материалдар мен әдістер

Қазіргі уақытта прагматика пәнаралық мәселелер саласында, оның ішінде тіл білімінің, лингвистикалық философияның, элеуметтанудың, психологияның, этнологияның барлық салаларында қолданылады. Прагматиканың қызықты аспектісі көбінесе оның аясында білімнің әртүрлі салаларының өкілдері арасында мағыналы диалог жүргізу мүмкіндігі болып табылады. Прагматикада әртүрлі салалардағы қызығушылықтар ескеріледі: контекстік семантика, сөйлеу актілерінің теориясы, мәтіндердің лингвистикасы, сілтемелер теориясы. Тіпті оның шекараларының кеңеюі соншалық, ол стилистика, социолингвистика және т.б. сияқты өзіндік тарихы бар салаларда да қолданылады. Прагматика коммуникативті іс-әрекетке әсер ететін тілдің қолданылуын зерттеу бағытын талдайды. К.Моррис семиотиканың негізін қалаушы прагматизмді тілдік белгілер мен оларды қолданушылар арасындағы байланысты зерттеу ретінде қарастырады. [3; 3]. Чарльз Морристің көзқарасын әрі қарай тиісті ғалымдар лингвистикалық тұрғыдан талдайды. Сондықтан прагматика-бұл авторлар өз мақсаттарына жету үшін қолданатын мінез-құлық және лингвистикалық бірліктердің жиынтығын зерттейтін ғылым. Прагматика іштей талданып, әртүрлі пәндерге бөлінеді. Прагматика автор мен оның арасындағы байланысты көрсетеді. Жоғарыда айтылғандай, прагматизм-бұл сөйлеу әрекеті кезінде болатын нәрсе. "Қарым-қатынастың негізгі формалары-дискурс және мәтін. Дискурс болу үшін келесі шарттар бар: – қарым-қатынас жағдайының жүйелі түрде айтылуы, осы тұжырымдар, үзінділер, мәтіндер және т.б.

3-4 Нәтижелер мен талқылау

Сондықтан Әл-Фарабидің еңбегін біз қарастырамыз, қарым-қатынастың 2-ші түрі-мәтін. Мәтіндік эксперимент-танымдық ауызша іс-әрекеттің жазбаша түрі. Автор мәтінді еш қатысы жоқ қарапайым адамдарға арнайды. Мәтінде автор оқырманға аса мән бермейді, Әл-Фарабидің еңбектерінен мысал келтірейік, түсіндіру үшін ол оқырманға өзінің ойлау бейнесі мен стилін бере отырып, оны таң қалдыруға тырысады. "Дене сияқты, жанның да өз денсаулығы мен ауруы бар. Бұл жанның және оның бөлшектерінің жақсы күйде болуының, игі істердің әрқашан орындалуының, кемелді істердің орындалуының әсерінен жанның саулығы. Ал жанның азабын оның және оның бөлшектерінің нашар күйде болуының әсерінен үнемі жаман әрекеттердің жасалуымен, азғындық әрекеттердің жасалуымен, менсінбейтін әрекеттердің жасалуымен байланыстыруға болады" – деді ол. [6; 187-188].

«Душе, как и телу, присущи здоровье и болезнь. Здоровье души заключается в том, что состояния ее самой и ее частей бывают такими, благодаря которым совершаются всегда благие поступки, добрые дела и прекрасные действия...» [5;266]. Енді біз жан мен тәннің бұл ұғымдарына көп нәрсені түсіндіре алмаймыз. Адам ана құрсағында алғаш пайда болған күннен бастап 120 күннен кейін тән жанды қабылдайды. Осы күннен бастап жан мен тән осы өмірде соңғы деміңізді алғанша бірге өмір сүреді. Бұл инкарнациядағы адамның мақсаты- берілген жанды мүмкіндігінше таза ұстау және оны мәңгілік тұраққа қайтару. Ол сөйлейтін жан мен тәннің ойлары іздің сапасын, игі істердің жүзеге асуын осы жан мен тәннің бірлескен тазалығында көрсетеді. Сондықтан, біз күн сайын тәнімізді таза ұстағандай, жанның тазалығына ерекше назар аударуымыз керек. Біз науқас дәрігерге жүгінеміз, шындық мынада, біз қолымыздан келгеннің бәрін жасап, ем тапқанша жанымызды қоятын орын таба алмаймыз, бұл негізінен жанның бұл өмірде уақытша болуы – қамқорлық дене, біз мәңгілік өлмейтін жанға ерекше назар аударамыз және науқастарымыздың емделуін күндіз-түні күтпейміз, емделуге ұмтылу керек. Айтайын дегенім, бұл үзінділер бір-біріне, тіпті сөзбе-сөз сәйкес келеді. Бұл мәтін. Жоғарыда атап өткен автор мен оқырман арасындағы қарым-қатынасқа аса мән берілмегеніне қарамастан, автор өзіне тән стилін көрсетіп, мақсаттарын айқындайды. Сондықтан сөз іс-әрекетке айналады және зерттеуді қажет етеді. Оқырманға ықпал ету негіздерін, жақсыға қарай өзгеруін, жан дертін, жақсылық пен жамандықтың пайда болуын көрсете отырып, автор бұл дертті емдейтін саясаткерлер екенін де айтады. [4;24]. Осы тұрғыдан алғанда Әл-Фарабидің еңбегін қарастырып, тілдік бірлікке ден қою керек. Тіл білімін жан-жақты және тереңірек зерттеу үшін, ең алдымен, Фараби шығармаларының стиліне назар аударамыз. Тіл білімінің басқа салалары сияқты стилистика ғылымының да өзіндік категориясы бар. Стилистикалық категория стилистикалық белгілерден туындайды. Функционалды стильдерде олар үшін қолайлы стилистикалық ерекшеліктер бар. Журналистика стилі образдармен, ғылыми стиль жалпы тұжырымдармен және абстракциялармен, ал ресми стиль нақтылықпен, сөйлеу шеберлігімен, көркем әдебиеттегі ойлаумен сипатталады. Әл-Фараби шығармаларының басым бөлігі публицистикалық стильде жазылған. Әл-Фарабидің шығармашылығын прагматикалық тұрғыдан зерттеу мәселесі, мысалы, "Бақыт жолын көрсету", "Саясаткерлердің астарлы әңгімелері", "Достас азаматтар", "Азаматтық саясат", "Интеллект мәні туралы". Мұнда автор "Пайымдау шоуы" сөзіне назар аудара отырып, "риторика" терминін ашады. "Риторика" тақырыбын нақты және түсінікті түрде ұсынуға тырысу әдебиеттану саласындағы ғалымдардың түсінігіне ерекше әсер етті. Әл-Фараби еңбектерінің көпшілігінде ғылыми анықтама негізінен екпін категориялары мен мәтіндік категориялар ретінде түсіндіріледі. Ол гипотетикалық категорияны барынша пайдаланбауға тырысады. Ойын оқырманның санасына әсер етіп, анық және даулы түрде жазады. Міне, бірнеше мысалдар: "бірінші адам-барлық жандардың біткенінің түпкі себебі. "Бұл кемістігі жоқ жалғыз нәрсе – басқа жанның – одан басқа-кем дегенде 1 ақаудан немесе қандай да бір (ақаудан) асатын барлық нәрсеге ие болуы." [7;42]. Мұнда ғалымдар ең жоғарғысын анықтайды. Ал дінтанушылар Алла тағаланы айқындайтын гипотетикалық категорияны ұстанады. Бұл жерде Әл-Фараби адамдардың жоғарыда аталған жақсылыққа деген ұмтылысының шегі қазірдің өзінде бар, бірақ оған әлі жеткен жоқ деп тұжырымдайды. Бұл әрбір адам бірінші адамға деген құштарлығын көрсеткенде бақытқа жететінін білдіреді. "Қарапайым Азаматтар" трактаты мен "Бақытқа апарар жол" трактаты осы кемелдікке жетудің қиындықтарын жеткізуге тырысады. Нәтижелер мен алдын ала эксперименттерді қорытындылай келе, біз келесі ұғымдарды жасай аламыз: 1) дереккөз мен аударылған мәтін арасында стиль мен мағынада ерекше өзгерістер жоқ. Автордың стилі мен оның айтқандарының негізгі желісі тамаша сақталған. 2) автор өз трактатында шығарманың прагматизм жағын көрсетудің әртүрлі әдістері мен категорияларын қолданған. 3) "тұлға" терминінің мағынасын ашып, оны стильде қолдана отырып, автор екпін категориясын тиімді қолданды. Енді осы және басқа тармақтарды егжей-тегжейлі талқылайық. Жоғарыдағы мәтіндегі

"тұлға" сөзіне баса назар аударылады. "Тұлға" термині "1" ретінде анықталған. Адамдар мен жануарлардың дене бітімі, пішіні және сыртқы түрі. 2. Қолдау, Қолдау, Қолдау, Қолдау" [8;792] Түсіндірме сөздіктің мағынасы мынадай: Әл-Фарабидің 2-ші мағынаны бірінші мағынаны емес, қолдау, қолдау мағынасында қолданғаны да күмәнді. Нәтижесінде "адам" терминінің 3-ші мағынасы алынады, онда екпін азаяды. Жаны бар, бірақ физикалық бейнесі жоқ нәрсе тұлға, пішін сияқты болуы керек. Фараби қолданатын "тұлға" термині бүгінде өмірдің әртүрлі салаларында, соның ішінде әдебиет пен мәдениет, биология, құқық, экономика, педагогика және психологияда кеңінен қолданылады. Осыған байланысты бірнеше мысал келтіруге болады: "белгілі бір елдің атақты адамы, қоғамның құрметті адамы, маңызды азамат. "Әрине, осы кезеңде өмір сүрген адамдарға белгілі адамдар қазақтармен бостандық үшін күрескенде асыра сілтеушілік пен мінезге ие "Х. Досмұхамед [9;417]. Мұнда көргеніміздей, бұл "тұлға" терминінің қолданылу аясының айтарлықтай кең екендігін көрсетеді. 1. Күнделікті өмірдің ажырамас бөлігіне айналған салалардың бірі құқық саласы болып табылады және бұл терминнің осы салада атқаратын рөлі де маңызды. "Жеке тұлға-бұл құқықтық қатынастардағы субъективті құқықтар мен заңды міндеттемелердің қамқоршысы ретінде әрекет ететін жеке тұлға [11;103]. Сонымен қатар, " олар бірнеше мағынаны ашты: тұлғаның дүниетанымы, тұлғалық жағдайы, тұлғаға деген көзқарасы, тұлғалық педагогикасы, тұлғалық бағдары және т.б. Әр түрлі тұлғалық талдаулар жүргізілді. Медицинада: "Тұлға-адам ағзасының тынығу кезіндегі және жаттығу кезіндегі қалыпты жағдайы. Оның жұмысын прагматикалық жағынан зерттеу мәселесі. Тұлға сәби кезінен, есейген шағында, тәрбиесінде қалыптасады." [10;456] – деп анықтайды. Мұнда келтірілген кейбір мысалдарда Фараби қолданған "бірінші адам" термині еш жерде кездеспеген. Бұл Фарабидің практикалық ерекшелігі және оған тән. "Тұлға" терминіне баса назар аудармай, оны "жоғарғы құдайдың" ерекшеліктерін ашу үшін қолдана отырып, оны прагматизм ілімі авторының терең ассимиляциясының көрінісі деп санаңыз. Өмірдің барлық салаларын қамтитын 150-160-қа жуық трактаттар жазған Фарабидің бұл анықтамаларды бергені және автордың осы анықтамалардан басқа, өз еңбектерінде тек контекстінде түсінуге болатын көптеген проблемалары бар екені анық. Мұнда біз мәселенің екпін категориясы мен мағынасын тек фараби мәтінінде ғана түсіне алатын анықтамаларға тоқталамыз. "Бұл проблема емес, ешқандай проблема жоқ, сондықтан бұл саябақтың нақты барлауы. Сайып келгенде, интеллект формасын сақтайтын және нақты пайымдаулар жасайтын кез келген нәрсе маңызды болады. Сол сияқты, материяның материяның өмір сүруіне ешқандай қатысы жоқ күндерде де, ол өзінше нақты интеллект болып табылады: бұл бірінші адамның тіршілігі." [7;47].

5 Қорытынды

Әбу Насыр Әл-Фараби шығармашылығының әрбір қыры табиғи түрде ересектер өлкесінің дәстүрлеріне негізделген-ғылыми еңбектер, поэтикалық мұралар, Күй өнері осы сабақтастық тұрғысынан терең зерттелуі керек. Ұлы ойшыл Әбу Насыр Әл-Фарабидің еңбектері бойынша жүргізген шағын зерттеулерімізді қорытындылай келе, қазіргі кезеңде, мәдени жаңару процесі жүріп жатқан кезде, "өркениеттер пропорциясында революция болғаны мойындалды, Ал Шығыс өркениеттің алтын бесігіне, еуропалық Қайта Өрлеу дәуірінің негізіне айналды", деді Әл-Фараби, Ибн ' С.Фарабидің шығармашылығында әлі күнге дейін жарияланбаған көптеген аспектілер бар, мысалы, "На, Ибн Халдун және Әл-Фарабидің қосқан үлесі". ибн руссуд еуропалық философияға."Мұның бір бөлігі жоғарыда келтірілген талдаумен расталды. Сондықтан Әбу Насыр Әл-Фараби туралы зерттеу арнасы алдағы күндері орташа болмайды.

Әдебиеттер тізімі

1 Тіл білімі терминдерінің түсіндірме сөздігі / Құраст.: Ғ.Қалиев. – Алматы: Сөздік-Словарь, 2005. – 358 б.

2 Арутюнова Н.Д., Падучева Е.В. Истоки, проблемы и категория прагматики // Новые в зарубежной лингвистике. Вып. 16. – М., 1985. – С. 3-42. Булыгин Т.В. О границах и содержании прагматики // Изв. АН СССР. Сер. Лит. и яз. – 198. – Т. 40. – №4. – 333б.

3 Языковая деятельность в аспекте лингвистической прагматики. – М.: ИНИОН, 1984. – 222с.

4 Әлкебаева Д.А. Қазақ тілі стилистикасының прагматикасы. – Алматы: Қазақ Университеті, 2005. – 266 б. Әл-Фараби. Әлеуметтік-этикалық трактаттар. – Алматы: Ғылым, 1975. – 288 б.

5 Аль-Фараби. Избранные трактаты / Перевод с арабского. – Алматы: Ғылым, 1994. – 448б.

6 Әл-Фараби. Философиялық трактаттар. – Алматы: Ғылым, 1975. – 276 б.

7 Әл-Фараби. 10 томдық шығармалар жинағы. 4-Т. Әлеуметтік философия. Этика. – Астана: Лотос, 2007. – 296 б.

8 Қазақ тілінің түсіндірме сөздігі / Ред. басқарған: Т. Жанұзақов. – Алматы: Дайк-Пресс, 2008. – 968 б.

9 Қазақ әдеби тілінің сөздігі. Он бес томдық. 14-Т. / Құраст.: М. Малбақов, Қ. Есенова, Б. Хинаят және т. б. – Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 2011. – 800 б.

10 Саяси түсіндірме сөздік / Құраст.: Е. Саиров, Б. Әбдіғали, Т. Жабелова, Д. Әлібек. – Алматы: Дәуір, 2007. – 616 б.

11 Қазақ тілі терминдерінің салалық ғылыми түсіндірме сөздігі: Педагогика және психология / Жалпы ред. басқарған: А. Құсайынов. – Алматы: Мектеп, 2002. – 256 б.

ШОЛПАНБАЕВА, Г.А., МИННИХ, И. ПРОБЛЕМЫ ИЗУЧЕНИЯ ТРУДОВ АЛЬ-ФАРАБИ

В статье использованы прагматические особенности трудов Аль-Фараби, значение термина «личность», употребляемого автором. Труды Аль-Фараби представлены в различных областях науки: астрономии, физике, литературоведении, географии и др. Хотя они широко изучены, однако слишком мало упоминаются с точки зрения языковой специфики и стиля. Хотя многие люди изучают идеи Аль-Фараби, они мало что говорят о том, как он использовал слова и писал свои работы. В статье рассматривается, почему слова, которые использует Аль-Фараби, важны и как они используются сегодня. Также исследуется, как способ его письма может помочь понять его основные идеи. Авторы исследуют, как Аль-Фараби использовал различные стили и техники, основываясь на мнениях других ученых, чтобы прояснить свою точку зрения.

Ключевые слова: прагматика, трактат, категория, прагматилистический аспект, автор, особенность, стиль.

SHOLPANBAYEVA, G.A., MINNIKH, I. PROBLEMS OF STUDYING AL-FARABI'S WORKS

The article uses the pragmatic features of Al-Farabi's works, the meaning of the term "personality" as used by the author. Al-Farabi's works are represented in various fields of science, astronomy, physics, literary studies, geography, etc. Though widely studied, they are seldom mentioned from the perspective of linguistic specificity and style. Similarly, while many people examine Al-Farabi's ideas, little is said about how he used words and crafted his writings. The article examines why the words chosen by Al-Farabi are important and how they are used nowadays. The article also explores how his writing style can aid in understanding his core ideas. The authors examine how Al-Farabi employed various styles and techniques, drawing on the insights of other scholars to clarify his perspectives.

Key words: pragmatics, treatise, category, pragmatilistic aspect, author, feature, style.

Авторлар туралы мәліметтер:

Шолпанбаева Газиза Абуовна – педагогика ғылымдарының магистрі, филология және практикалық лингвистика кафедрасының аға оқытушысы, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай қ., Қазақстан Республикасы.

Минних Инна – 6В02303 – Шетел филологиясы ББ 1-курс студенті, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай қ., Қазақстан Республикасы.

Шолпанбаева Газиза Абуовна – магистр педагогических наук, старший преподаватель кафедры филологии и практической лингвистики, Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы, г. Костанай, Республика Казахстан.

Минних Инна – студентка 1 курса ОП 6В02303 – Иностранная филология, Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы, г. Костанай, Республика Казахстан.

Sholpanbayeva Gaziza Abuovna – Master of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of philology and practical linguistics, Akhmet Baitursynuly Kostanay Regional University, Kostanay, Republic of Kazakhstan.

Minnikh Inna – 1st year student, «6В02303 – Foreign Philology» educational program, Akhmet Baitursynuly Kostanay Regional University, Kostanay, Republic of Kazakhstan.

МАЗМҰНЫ**ГУМАНИТАРЛЫҚ ЖӘНЕ ӨНЕР ҒЫЛЫМДАРЫ**

<i>Безаубекова А.Д., Амиргалиева Е.С., Қайырғали Д.А. Фариза Оңғарсынова лирикасындағы әйелдер болмысы.....</i>	3
<i>Искакова Ш.К., Омарова Д.К. Қимылдың өту сипаты категориясының қазақ тіл білімінде зерттелуі.....</i>	12
<i>Исова Э.А., Атығай Ш.С. Мағжан Жұмабаевтың «Шолпанның күнәсі» әңгімесіндегі метафораның қолданысы.....</i>	20
<i>Исова Э.А., Изтұрғанова Г.М. Қазақ халқының ұлттық киімдері мен әшекей бұйымдарының этнолингвистикалық сипаты.....</i>	25
<i>Исова Э.А., Мәлікзада А.М. Рәбиға Сыздық және қазақ тіл білімі.....</i>	30
<i>Кузембайұлы А., Еркін Ә. Рәбиға Кеңес үкіметінің ұлт аймақтарды басқару жүйесі.....</i>	34
<i>Оспанұлы С., Мырзағалиева К. Ақиқат жолын іздеген ұлылар үндестігі.....</i>	40
<i>Шолпанбаева Г.А., Минних И. Әл-Фараби еңбектерін зерттеудің мәселелері.....</i>	44

ЖАРАТЫЛЫСТАНУ ҒЫЛЫМДАРЫ

<i>Алимбаев А.А., Юрк О.С. Математика пәнін оқытуда проблемалық әдісті қолдану.....</i>	50
<i>Амантаева А.Б., Курманғалиева А.А., Туктубаева С.А. Физика оқытудағы ғылым тарихының рөлі: тарихи контекст қазіргі физикалық теорияларды түсінуге қандай көмек етеді.....</i>	57
<i>Майер Ф.Ф., Берденова Г.Ж., Жарлыгасова Э.З., Нургельдина А.Е. Лемниската Бернуллиге байланысты екі есе дерлік жұлдыз тәрізді функциялардың кейбір кластарының өсу теоремалары мен жұлдыздық радиустары.....</i>	63
<i>Ручкина Г.А., Божекенова Ж.Т., Курлов С.И. Қостанай облысының солтүстік аудандарының гименомицеттері.....</i>	69
<i>Султангазина Г.Ж., Артемчук А.В. Қостанай облысы Сарыкөл ауданының жоғары тамырлы өсімдіктер флорасы.....</i>	74
<i>Султангазина Г.Ж., Оджახвердиева С.В. Қостанай қаласының қалалық флорасына таксономиялық талдау.....</i>	79
<i>Тастанов М.Ф., Курманғалиева А.А. Ағылшын тіліндегі физика сабақтарында тілдік және мазмұндық оқытуды интеграциялаудағы bics және calp рөлі.....</i>	84
<i>Тастанов М.Ф., Туктубаева С.А. Физика мұғалімінің тәжірибесіне проблемалық оқыту әдістерін енгізу және оларды оқушылардың зерттеу дағдыларын дамытуда қолданудың тиімділігін зерттеу.....</i>	93

ИНЖИНИРИНГ ЖӘНЕ ТЕХНОЛОГИЯ

<i>Ибрагимова С.В., Давлетишин Н.Р. Әуе электр желілерінде мұз қатуға қарсы күрес әдістері.....</i>	99
<i>Ибрагимова С.В., Дускаев С.А. Жарықтандыру жүйесін жаңғырту арқылы кәсіпорындардың энергия тиімділігін арттыру әдістерін іске асыру.....</i>	107

АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ ЖӘНЕ ВЕТЕРИНАРИЯ ҒЫЛЫМДАРЫ

<i>Амантаев М.А., Золотухин Е.А., Кравченко Р.И., Оспанов М.Б. Белсенді жетекті ротациялық жұмыс органдарын зерттеуге арналған зертханалық қондырғы әзірлеу.....</i>	115
<i>Какабаев, Н.А., Кравченко, Р.И., Золотухин, Е.А., Жәмәш, К.Ж. Астықты ұнтақтауға арналған балғалы ұнтақтағыштардың конструкциялары мен өнімділігін және дайын өнімнің сапасын салыстырмалы талдау.....</i>	122

ӘЛЕУМЕТТІК ҒЫЛЫМДАР

Байжанова Л.А.-Н., Абдрахманова А.Д., Амантаева Р.К. Қазақстанда айналмалы экономиканың даму келешегі 129

Байжанова Л.А.-Н., Досмакова А.Е., Молдағалиева Н.Д. Өңірдің инвестициялық әлеуетін аймақтық жүйе ретінде жүзеге асырудың негізгі көрсеткіштері 135

Сартанова Н.Т., Амантаева Р.К., Байжанова Л.А.-Н. Үздіксіз оқыту күші: қазіргі заманғы оқыту ұйымдарында топтық жұмыс тиімділігін, уақытты басқаруды және шешім қабылдауды арттыру 140

МЕРЕЙТОЙЛЫҚ ҚҰТТЫҚТАУЛАР 149

АВТОРЛАРДЫҢ НАЗАРЫНА 151

СОДЕРЖАНИЕ

ГУМАНИТАРНЫЕ НАУКИ И ИСКУССТВО

<i>Безаубекова А.Д., Амиргалиева Е.С., Қайырғали Д.А.</i> Женские реалии в лирике Фаризы Онгарсыновой.....	3
<i>Искакова Ш.К., Омарова Д.К.</i> Изучение аспектологии в казахском языке.....	12
<i>Исова Э.А., Атығай Ш.С.</i> Языковое использование метафоры в рассказе Магжана Жумабаева «Шолпанның күнәсі».....	20
<i>Исова Э.А., Изтұрғанова Г.М.</i> Этнолингвистическая характеристика национальной одежды и украшений казахского народа.....	25
<i>Исова Э.А., Мәлікзада А.М.</i> Академик Р. Сыздық и современный казахский язык.....	30
<i>Кузембайұлы А., Еркін Ә.</i> Система управления национальными регионами советского правительства.....	34
<i>Оспанұлы С., Мырзағалиева К.</i> Созвучие великих, ищущих путь истины.....	40
<i>Шолпанбаева Г.А., Минних И.</i> Проблемы изучения трудов Аль-Фараби.....	44

ЕСТЕСТВЕННЫЕ НАУКИ

<i>Алимбаев А.А., Юрк О.С.</i> Применение проблемно-ориентированного обучения в математике.....	50
<i>Амантаева А.Б., Курманғалиева А.А., Туктубаева С.А.</i> Роль истории науки в преподавании физики: как исторический контекст помогает понять современные физические теории.....	57
<i>Майер Ф.Ф., Берденова Г.Ж., Жарлыгасова Э.З., Нургельдина А.Е.</i> Теоремы роста и радиусы звездообразности некоторых классов дважды почти звездообразных функций, связанных с лемнискатой Бернулли.....	63
<i>Ручкина Г.А., Божжекенова Ж.Т., Курлов С.И.</i> Гименомицеты северных районов Костанайской области.....	69
<i>Султангазина Г.Ж., Артемчук А.В.</i> Флора высших сосудистых растений Сарыкольского района Костанайской области.....	74
<i>Султангазина Г.Ж., Оджахвердиева С.В.</i> Таксономический анализ урбанofлоры города Костанай.....	79
<i>Тастанов М.Г., Курманғалиева А.А.</i> Роль bics и calp в интеграции изучения языка и содержания на уроках физики на английском языке.....	84
<i>Тастанов М.Г., Туктубаева С.А.</i> Внедрение методов проблемного обучения в практику учителя физики и исследование эффективности их использования в развитии исследовательских навыков учащихся.....	93

ИНЖИНИРИНГ И ТЕХНОЛОГИИ

<i>Ибрагимова С.В., Давлетшин Н.Р.</i> Методы борьбы с гололёдообразованием на воздушных линиях электропередач.....	99
<i>Ибрагимова С.В., Дускаев С.А.</i> Реализация методов повышения энергоэффективности предприятий путем модернизации системы освещения.....	107

СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЕ, ВЕТЕРИНАРНЫЕ НАУКИ

<i>Амантаев М.А., Золотухин Е.А., Кравченко Р.И., Оспанов М.Б.</i> Разработка лабораторной установки для исследования ротационных рабочих органов с активным приводом.....	115
<i>Какабаев, Н.А., Кравченко, Р.И., Золотухин, Е.А., Жәмәш, К.Ж.</i> Сравнительный анализ конструкций и производительности молотковых дробилок для измельчения зерна и качества готового продукта.....	122

СОЦИАЛЬНЫЕ НАУКИ

<i>Байжанова Л.А.-Н., Абдрахманова А.Д., Амантаева Р.К.</i> Перспективы развития экономики замкнутого цикла в Казахстане.....	129
<i>Байжанова Л.А.-Н., Досмакова А.Е., Молдагалиева Н.Д.</i> Ключевые индикаторы реализации инвестиционного потенциала региона как территориальной системы.....	135
<i>Сартанова Н.Т., Амантаева Р.К., Байжанова Л.А.-Н.</i> Сила непрерывного обучения: повышение эффективности командной работы, управления временем и принятия решений в современных обучающих организациях.....	140
ЮБИЛЕЙНЫЕ ПОЗДРАВЛЕНИЯ	149
ИНФОРМАЦИЯ ДЛЯ АВТОРОВ	154

CONTENT

HUMANITIES AND ARTS

<i>Bezaubekova A.D., Amirgalieva E.S., Kayyrgali D.A.</i> Women's realities in the lyrics of Fariza Ongarsynova	3
<i>Iskakoba Sh.K., Omarova D.K.</i> Studying the aspectuality of verb in the kazakh language	12
<i>Isova E.A., Atygai Sh.S.</i> Linguistic use of metaphor in Magzhan Zhumabayev's story "Sholpannyn kunasi"	20
<i>Isova E.A., Izturganova G.M.</i> The ethnolinguistic characteristics of traditional clothing and jewelry of the kazakh people	25
<i>Isova E.A., Malikzada A.M.</i> Academician R.Syzdyk and the modern kazakh language	30
<i>Kuzembayuly A., Yerkin A.</i> The soviet government's nation management system	34
<i>Ospanuli S., Myrzagalieva K.</i> The harmony of the great ones who seek the path of truth.....	40
<i>Sholpanbayeva G.A., Minnikh I.</i> Problems of studying the works of Al-Farabi	44

NATURAL SCIENCES

<i>Alimbayev A.A., Yurk O.S.</i> Using problem-based learning in mathematics.....	50
<i>Amantayeva A.B., Kurmangaliyeva A.A., Tuktubayeva S.A.</i> The role of the history of science in teaching physics: how historical context aids understanding of modern physical theories.....	57
<i>Mayer F.F., Berdenova G.Zh., Zarlygassova E.Z., Nurgeldina A.Ye.</i> Growth theorems and radii of starshapedness of some classes of doubly close-to- star-shaped functions related to the Bernoulli lemniscate	63
<i>Ruchkina G.A., Bozhekenova Zh.T., Kurlov S.I.</i> Hymenomycetes of the northern areas of the Kostanay region	69
<i>Sultangazina G.Zh., Artemchuk A.V.</i> Flora of higher vascular plants of the Sarykol district of the Kostanay region	74
<i>Sultangazina G.Zh., Odzhakhverdiyeva S.V.</i> Taxonomic analysis of the Kostanay urban flora	79
<i>Tastanov M.G., Kurmangaliyeva A.A.</i> The role of bics and calp in the integration of language and content learning in the physics lessons in english.....	84
<i>Tastanov M.G., Tuktubayeva S.A.</i> The introduction of problem-based learning methods into the practice of a physics teacher and the study of the effectiveness of their use in the development of students' research skills	93

ENGINEERING AND TECHNOLOGY

<i>Ibragimova S.V., Davletshin N.R.</i> Methods of overhead power lines de-icing	99
<i>Ibragimova S.V., Duskayev S.A.</i> Implementation of methods to improve energy efficiency of enterprises through the lighting system modernization	107

AGRICULTURAL, VETERINARY SCIENCES

<i>Amantayev M.A., Zolotukhin Ye.A., Kravchenko R.I., Ospanov M.B.</i> Development of a laboratory setup for studying rotary working bodies with active drive	115
<i>Kakabayev N.A., Kravchenko R.I., Zolotukhin Ye.A., Zhamash K.Zh.</i> Comparative analysis of the designs and performance of hammer mill and finished product quality.....	122

SOCIAL SCIENCES

<i>Baizhanova L.A-N., Abdrakhmanova A.D., Amantayeva R.K.</i> Prospects for the development of a closed-cycle economy in Kazakhstan	129
<i>Baizhanova L.A-N., Dosmakova A.Ye.,Moldagaliyeva N.D.</i> Key indicators of unlocking the investment potential of the region as a territorial system	135

<i>Sartanova N.T., Amantayeva R.K., Baizhanova L.A-N. The power of lifelong learning: improving teamwork, time management, and decision making in today's educational organizations</i>	140
<i>ANNIVERSARY CONGRATULATIONS</i>	149
<i>INFORMATION FOR AUTHORS</i>	157

Редактор, корректор: *А. Симонова*
Корректорлар: *Б. Сыздыкова, Т. Цай*
Компьютерлік беттеу: *С. Красикова*

Редактор, корректор: *А. Симонова*
Корректоры: *Б. Сыздыкова, Т. Цай*
Компьютерная верстка: *С. Красикова*

Басуға 14.10.2024 ж. берілді.
Пішімі 60x84/8. Көлемі 12,0 б.т.
Тапсырыс № 071

Подписано в печать 14.10.2024 г.
Формат 60x84/8. Объем 12,0 п.л.
Заказ № 071

Ахмете Байтұрсынұлы атындағы
Қостанай өңірлік университетіндегі
редакциялық-баспа бөлімінде басылған
Қостанай қ., Байтұрсынов к., 47

Отпечатано в редакционно-издательском отделе
Костанайского регионального университета
имени Ахмет Байтұрсынұлы
г. Костанай, ул. Байтұрсынова, 47